

Modersmålsundervisning i folkeskolen

Anne-Mette Korczynski

Cand.mag. i polsk med dansk som fremmed- og andetsprog og indianske sprog og kulturer samt korrespondent i engelsk.
Dansk Flygtningehjælps Sprogskole i Ballerup.

Folkeskolen har i dag to funktioner over for børn med et andet modersmål end dansk: dels skal den varetage særlig undervisning i dansk og dels kan Undervisningsministeren, jvf. Bekendtgørelse af lov om folkeskolen af 25. juni 1997 § 5 stk. 7, bestemme, at der skal tilbydes fremmedsprogede elever undervisning i deres modersmål.

I Bekendtgørelse af lov om folkeskolen af 18. juni 1996 er betegnelsen: fremmedsprogede elever erstattet med: tosprogede børn. Det må ses som en erkendelse af, at uddannelsessystemet spiller en central rolle for udviklingen af tosprogethed og flerkulturalitet.

I Artikel 1 i UNESCO Konventionen mod forskelsbehandling inden for undervisning fra december 1960 hedder det bl.a., at det er uforeneligt med kon-

ventionernes hensigt, at en person eller en gruppe af personer udsættes for forhold, som ikke kan forenes med menneskets værdighed.

Og her spiller netop den primære socialisering ind. At have dansk som andetsprog fordrer altid mindst et andet sprog end dansk: modersmålet. Artikel 27 i FN Konventionen om Civile og Politiske rettigheder fra 1966 erklærer bl. a., at personer, der tilhører etniske, religiøse og sproglige mindretal, ikke må forholdes retten til i fællesskab at udøve deres kultur, religion eller benytte deres eget sprog.

Disse to artikler udtrykker forskellige opfattelser: i UNESCO Konventionen er det såvel det enkelte menneskes som grupper af personers værdighed, der tænkes på i uddannelsessituationen,

hvorimod Artikel 27 i FN Konventionen understreger mindretallenes rettigheder, forudsat disse mindretal udgør en mindretalsgruppe!

Muligheder

Ser vi nu på børnenes muligheder for at modtage undervisning på deres modersmål i folkeskolen i dag, er denne mulighed både geografisk og demografisk betinget. Ifølge Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning af fremmedsprogede elever, af 20. nov. 1984 kræves der 12 tilmeldte elever med samme modersmål fra 1. til 10. klasse, før der udløses en modersmålslærer. Undervisningen er en tværkommunal foranstaltning og i tilfælde af for få tilmeldte elever i et modersmål, skal kommunerne henvise til andre kommuner inden for amtet. I sådanne tilfælde afholder hjemstedskommunen udgifterne. Dette kan forårsage pendling til en anden skole end den barnet ellers er tilknyttet.

I Bekendtgørelse af lov om folkeskolen af 18. juni 1996 erklærer § 26 stk. 6, at elever, der undervises i en anden skole end distriktskolen ikke har krav på befordring mellem hjem og skole.

Det vil med andre ord sige, at før et barn kan deltage i modersmålsundervisning fordres elleve andre børn med samme modersmål, og med lyst til evt. at pendle til en anden distriktskole eller over kommunegrænsen.

Dette ligger tæt op ad Artikel 27 i FN Konventionen, hvor mindretallets rettigheder realiseres i det øjeblik mindretallet er en mindretalsgruppe.

Tillige anfører Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning af fremmedsprogede elever af 20. november 1984 i §14 stk. 2, at undervisningen i modersmål omfatter 3 - 5 timer ugentligt og at disse normalt gives uden for elevernes almindelige undervisningstid, og de kan evt. henlægges til lørdage. Folkeskolens mulighed for at tilbyde eleverne undervisning i deres fritid erklæres i § 3 stk. 3 i Bekendtgørelse af lov om folkeskolen af 18. juni 1996, men læser man nu dette i sammenhæng med § 50 i samme Bekendtgørelse, ses det, at kommunalbestyrelsen kan kræve betaling af forældrene til elever, som deltager i undervisningen i fritiden!

Resume

Jeg skal her resumere de faktorer, der kan spille ind ved tilmelding til modersmålsundervisning:

- det er nødvendigt at man har en bopæl, der geografisk er optimal til formålet
- elleve andre børn skal tillige melde sig til samme modersmål
- undervisning kan være differentieret da modersmålsklassen kan omfatte elever fra 1. til 10. klasse
- eleverne kan blive nødt til at pendle til en anden distriktskole eller til en skole i en anden kommune
- undervisningen er efter den almindelige undervisning
- modersmålsundervisningen ligger i fritiden og evt. lørdag formiddag
- lovgivningen åbner for evt. forældrebetaling

Retten til to sprog

Som en følge af Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning af fremmedsprogede elever af 20. november 1984 udgav Undervisningsministeriet i 1984 en håndbog: *Undervisning af fremmedsprogede elever i folkeskolen*. I tilknytning til lovens § 13 udtrykkes der i håndbogen (s. 34) bekymring for, at et barn fra et hjem, hvor der tales et andet sprog end dansk, kan risikere at blive fremmedgjort over for sine forældre og føle sig splittet og rodløs, hvis det kun med stort besvær forstår sproget i hjemmet.

Spørgsmålet er imidlertid om man kan forestille sig at forældre taler et sprog som deres børn ikke forstår.

I § 13 udtrykkes det, at formålet med undervisningen er, at eleverne vedligeholder og udvikler deres kendskab til modersmålet og til forholdene i hjemlandet.

Det er vigtigt for et medlem af en sproglig minoritet at føle sig tryk i sin egen gruppe med den identitet og de fællesskabsforestillinger, der hører til der. Dette har man som to- eller flerkulturel medborger ret til, og samfundet har pligt til at sikre muligheden herfor.

Fremtiden

Det næste lovgivningsmæssige skridt må gå i retning af at integrere tosprogede børns modersmål som en fast og obligatorisk del af deres skema. En lillebitte åbning i den retning ses i Bekendtgørelse om valgfag i henhold til folkeskoleloven af 27. juni 1994 hvori

det erklæres i § 1, at valgfag i 8. til 10. klasse udvides med hverdagstysk/-fransk og almindelige indvandrersprog, dog må elevernes standpunkt iflg. lovens § 2 ikke udtrykkes vha. 13-skalaen.

Det er i sig selv en interessant betragtning, at man ikke kan blive vurderet på sit modersmål, men nok på sit andet-sprog.

Endnu en lillebitte åbning ses i § 51 stk 2a) i Bekendtgørelse om folkeskolens afsluttende prøver m.v og om karaktergivning i folkeskolen af 21. juli 1995, hvor det nu er muligt for lærerne at give eventuelle skriftlige vurderinger i andre fag end prøvefagene.

Folkeskolens formålsparagraf § 1 i Bekendtgørelse af lov om folkeskolen af 18. juni 1996 indeholder uvurderlige erklæringer om selve målet for hele folkeskolens virke. Hele denne fortrolighed og tillid til elevernes medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i samfundet bygger på egalitetsprincippet. Men før dette ædle princip kan håndhæves, må vi tage udgangspunkt i forskelligartede forudsætninger.

Tosprogede børn har ret til at benytte sig af det sprog, der falder dem mest naturligt i den givne kontekst. Domænerne for modersmålet kan her variere og være f.eks. hjemmet, venner, modersmålsundervisning osv.

Men udover denne ret har tosprogede børn også selv en forpligtelse til at vedligeholde og udvikle deres modersmål parallelt med dansk som andetsprog.

Politisk betyder det, at modersmåls-sprogene gøres til en del af pensum og bliver obligatoriske fag med formål, indhold, læseplaner, materialer og eksaminer. Herved vil folkeskolen for alvor tage hensyn til elevernes forskellige forudsætninger.

Denne ret til at tale det sprog, der falder en mest naturligt i den givne kontekst, og denne pligt til at vedligeholde og udvikle dette sprog parallelt med dansk som andetsprog er nødvendige forudsætninger for at folkeskolens formålparagraf kan lykkes, så eleverne får tilegnet sig de færdigheder, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Litteratur

Bekendtgørelse om valgfag i henhold til folkeskoleloven af 27. juni 1994.

Bekendtgørelse af lov om folkeskolen af 25. juni 1997 (LBK nr. 561).

Bekendtgørelse om folkeskolens afsluttende prøver m.v og om karaktergivning i folkeskolen af 21. juli 1995.

Bekendtgørelse af lov om folkeskolen af 18. juni 1996.

FN Konventionen om Civile og Politiske rettigheder fra 1966.

Undervisning af fremmedsprogede elever i folkeskolen: organisatorisk vejledning: Bekendtgørelse af 20. november 1984. Kbh. : Undervisningsministeriet. Direktoratet for folkeskolen og seminarier m.v., 1984. - 47 s.

Undervisning af fremmedsprogede elever i folkeskolen, En håndbog. Holger Knudsen / Kamma Struwe. Undervisningsministeriet 1984.

UNESCO Konventionen mod forskelsbehandling inden for undervisning, fra december 1960.

ERIC *Educational Resources Information Center* er den største og mest benyttede databank for pædagogik overhovedet. ERIC omfatter et netværk af 16 emneorienterede clearinghouses med tilhørende tjenester til kopiering, distribution og publikation.

Nyttige
netadresser

ERIC/CLL *Clearinghouse for Languages and Linguistics* ☞ <http://www.cal.org/ericll> drives af *Center for Applied Linguistics* (CAL) i Washington. Der indsamles og udsendes informationer om sprog og sprogundervisning, amerikansk og internationalt: tidsskrifter, forskning og konferencer, state-of-the-art artikler, reviews, bibliografier, statistik, undervisningsmaterialer, herunder sjældne sprog. Systemet kan afsøges on-line og er let at håndtere; der søges fritekst eller på emneord (ERIC Thesaurus), ordene forbindes med og/eller/ikke. ED (ERIC Documents) har numre, abstracts og emneord og henviser i reglen til microfiche, som kan læses på læseapparat; EJ (ERIC Journals) har numre, emneord og henviser til tidsskriftartikler. Fiche-samlingen plus en række af tidsskrifterne findes på Danmarks Pædagogiske Bibliotek.. ERIC basen er tilgængelig fra DPB/DLH (se DPBs URL: ☞ <http://www.dlh.dk/dpb> - under baser

ERIC/CLL indsamler information vedr. pædagogisk forskning, undervisningsmetoder og -materialer, evaluering, læreruddannelse og vurdering vedr. fremmedsprog, engelsk som andet- eller fremmedsprog, psyko- og sociolingvistik, teoretisk og anvendt lingvistik, tværkulturel kommunikation, udlandsstudier, international udveksling.